

на, виражається в її представленні у концептуальній змістовності, структурному розмаїтті зв'язків, субстратної наповненості системи з умовами її існування та змінним середовищем.

Ключові слова: *економічна людина, економічна поведінка, мотивація, господарська діяльність, модель, система, прибуток.*

Стаття надійшла до редакції 06.11.14.

УДК 330.1

В. А. Єрмоленко

**ПРОБЛЕМА РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИРОДНОГО
В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ**

Протягом останніх 22 років Україна перебуває у стані системної кризи, причини якої треба шукати у минулому. Аналізу причин сучасного економічного стану нашої країни та пошукам шляхів її подолання присвячена ця стаття.

Ключові слова: *Ренесанс, Істина, Добро, Краса, природне.*

Актуальність максими стародавніх греків: «Пізнай себе, і ти пізнаєш богів та Всесвіт» стає більш нагальною. Основною суперечністю людини є те, що вона все знає відносно, а вимушена діяти однозначно, нібито з висоти абсолютної істини. Більш точне розуміння людини, її єства, в якому головну роль грає її природна складова, важко переоцінити.

Між фізіологом І. Павловим і психоаналітиком З. Фрейдом виникла цікава внутрішня полеміка, з приводу якої І. Павлов висловився так: «Коли я зараз думаю про Фрейда і про себе, мені уявляються дві партії чорноробів, які почали копати залізо-чавунний тунель у підшві великої гори – людській психіці, – але різниця полягає в тому, що Фрейд взяв трохи вниз і зарився в нетрях». Час показав, що ці «фрейдівські нетрі» для пізнання людини виявилися не менш плодоносні, ніж наукові напрацювання І. Павлова, за що він заслужено став лауреатом премії Нобеля. Повчальними виявилися і побажання у формі дорікання одному з комуно-більшовицьких лідерів, що спочатку потрібно було б свій експеримент провести на собачках...

Постійно тліюча системна криза кінця констатує факт, що домінувальні в минулому джерела розвитку вичерпали свої потенції, принаймні, за основними параметрами. Такий стан породжує невизначеність, розгубленість та тривогу, песимістичні очікування, з одного боку. Водночас присутність світу, його поки що практична необмеженість і, відповідно, потенційна невичерпаність, принципова відкритість, а також історичний досвід Відповідей на все нові і нові Виклики і власна енергія живлять оптимістичні настрої людини, даючи реальні можливості для її самореалізації та самоствердження, з іншого боку.

В певній історичній площині або парадигмі західна форма розвитку стала вичерпувати свої потенції. Рятівною для цієї парадигми розвитку стала епоха Відродження. Саме намагання відродити природні джерела живлення розвитку Стародавньої Греції, які представлені у синтетичній Максимі – Істина, Добро, Краса з радісним світосприйманням, відкритості до істини, плюралізмом думок з замахом на Абсолют і водночас відсутністю претензій на володіння абсолютною істиною, в т. ч. і релігійною, тощо дало яскравий спалах людської енергії, який особливо проявився у творчості художників, архітекторів, митців тощо. Але в силу різних причин, які потребують додаткових та неупереджених досліджень, подальший розвиток в Європі звузився до домінування одного сегмента – Істини. Рацію, розум, утилітаризм став домінувати в епоху Просвітництва, яка отримала величезний потенційний заряд від Відродження, скерувала його в кон'юнктуру перевагу у вигляді прибутку, капіталу. Все, що заважало і заважає цьому процесу отримання прибутку, – все переходило в розряд другорядності, а інколи непотрібності і навіть шкідливості. Можливо, що одним з сегментів живлення поразки епохи Відродження були часто вимушені компроміси її видатних діячів, в т. ч. і ті, які були пов'язані з фінансуванням їхньої творчої діяльності, оскільки вони часто працювали на замовлення.

Епоха Відродження не відбулася у всій своїй повноті та всеосяжності, оскільки дух та ідеали Античності не стали панівними. Здавалось би, що Просвіта з її вільнодумством і католицька ментальність – речі несумісні. Дійсно, боротьба між цими суб'єктами часто переходила у лють з кривавими наслідками. Але вони мали і одну основу – і ті, і ті були носіями космополітизму. Не виключено, що в цих протистояннях був присутній і сегмент «розкидання каміння». Якщо творчий порив критичного духу діячів Відродження був направлений на відродження природності особистості та неповторності людини і, відповідно, патріотизму, що знаходить свій прояв переважно в Красі, то прибічники Просвіти наполягали на пріоритетності

розуму, раціональності, яка переважно стала себе стверджувати в душі підприємницькій діяльності, уніфікації і відповідно з розростаючим сегментом виродження тощо. В наш час епоха Просвіти реалізує себе в глобалізмі, але не повністю і не остаточно, оскільки людина вже і розумом дійшла до висновку, що такий шлях розвитку веде у безвихідь. Водночас Просвіта несе в собі залишки своєї основи – Відродження, яке здатне до утворення нового синтезу Істини Добра і Краси. І це налаштовує на оптимістичний лад.

В порівнянні з Відродженням епоха Просвіти зробила своєрідний зигзаг до спрощення. І не тільки шляхом відкидання Добра і Краси за їхньою нібито непотрібністю або зведення їх лише до необхідного мінімуму, а й навіть по параметру Істини. Наприклад, фізіократи як прибічники природного шляху розвитку в протилежність державній протекціоністській політиці та політиці купців та економістів-практиків (меркантилістів) вважали, що тільки в сільському господарстві реально відбувається зростання багатства. Логіка «залізна». Посіяли 1 т зерна, а зібрали 10 т. Наглядність 100 %. Промислова діяльність нібито тільки змінює форми багатства – змололи зерно, потім випекли хліб... Зайнятих в цих галузях виробництва віднесли до безплідного класу. Про освіту, творчість взагалі і мова не йшла. Всі новоутворення нібито падали з неба.

Духовною основою саме таких трактувань праці стала іудо-християнська ментальність, яка віддзеркалилась у біблійському проклятті людському роду: «У поті чола свого здобуватимеш хліб свій». Зрозуміло, що в даному випадку обмеження йде в негативному колі. Творча ж діяльність, яка виникає переважно в позитивному колі від переповнення відбувається не «у поті чола свого». Звідси, в принципі, не дивує і позиція А. Сміта, який не вбачав великої різниці між працею людини і працею, наприклад, бика, працю якого А. Сміт також вважав продуктивною. З таким положенням не погодився К. Маркс. Водночас, в своєму аналізі капіталістичного виробництва він обмежив працю фізіологічним рівнем при створенні вартості товару [1, с. 56]. І класична політична економія, і теорія К. Маркса мають справу тільки з загальним,

свідомим, – індивідуально неповторний рівень відсутній повністю, як і цінність окремої людини. Підсвідомість також.

Платон мріяв, що вершиною соціальної піраміди великих держав буде філософ, а ідеальним суспільством стане в його баченні, висловлюючись сучасними категоріями, тоталітарне суспільство. Не обійшла цей сегмент людської природи стороною епоха Просвітництва, що проявилось в утворенні тоталітарного суспільства в колишньому СРСР та в ряді інших країн. Як відомо, інститут релігії і її інституціональне середовище не є демократичним. В кращому випадку там панує авторитаризм, що також частково єднає діячів Просвіти з релігійниками, які також мають і своє спільне історичне минуле.

В наш час центральною фігурою став банкір, фінансист. Саме завдяки пасіонарності бізнесменів, фінансистів західна цивілізація стала локомотивом розвитку сучасного світу. Так, населення всього світу за 100 років (з 1900 по 2000 рр.) збільшилося в 4 рази [2, с. 497] або приблизно на 1,7% на рік. В країнах, що розвиваються, відповідно в 5 разів [2, с. 498]. В колишньому СРСР – в 2,4 разу, як і в усіх інших розвинутих країнах [2, с. 499]. При цьому частка білого населення зростала до початку 30-х років ХХ ст. Валовий внутрішній продукт (ВВП) відповідно зріс у всьому світі у 18 разів, в країнах, що розвиваються, – у 27,6 рази, в розвинутих країнах – у 15,7 рази [2, с. 505], в колишньому СРСР – у 8,5 рази (на 1990 рік у 16,2 рази) [2, с. 506]. Світове сільськогосподарське виробництво відповідно за ці 100 років зросло в 6 разів, в розвинутих країнах – у 4,3 рази, в країнах, що розвиваються, – у 8,4 рази [2, с. 592].

Кейнсіанська модель розвитку є інфляційною. Гроші набули ознак наркотику. Фінансова «бульбашка» постійно розростається і набуває ознак ракової пухлини економіки. Так, ВВП в 2013 р. дорівнював приблизно 85 трлн. дол. по купівельній спроможності, тоді як обсяг фінансових операцій досяг десь 900 трлн. дол... Це вказує на те, що віртуальна економіка не є якимось прошарком, а стала суб'єктом, який домінує в економічному середовищі.

При цьому, з іншого боку, саме домінування такого сценарію розвитку в якості результатів дало і глобальні проблеми, вирішення для яких поки що не знайдене. І в цьому середовищі поки що невідомого та абсолютної істини перебувають і дослідники, вчені, які в певній вісі координат звужують це середовище, і пройдисвіти, які спекулюють та паразитують на цих складних проблемах, з одного боку, з іншого, вони якимось сегментом «розкручують» його, актуалізують, як футбольні вболівальники футбол.

Водночас, замість прокляття «У поті чола свого здобуватимеш хліб свій», є в Біблії інше застереження: «... во многой мудрости много печали; и кто умножает познания, умножает скорбь». Цей сегментарний стан висловив О. Блок: «Ужас вечного сомненья», який мусить нести кожна людина, що робить необхідним демократизацію суспільства з відповідною відповідальністю.

Головною умовою соціально-економічного розвитку є зміна людського світосприйняття та світорозуміння, яка веде до зміни людської життєдіяльності. Основним парадигмальним зрушенням у світоглядному аспекті і, відповідно, в структурі в економічній теорії повинна відбутися загальна реабілітація природного, підсвідомого, яке не повинно сприйматися як щось зле, вороже, небажане, неприйнятне. Водночас, оскільки практично все штучне, крайнім проявом якого, принаймні, в наш час є клон, несе в собі глобальні проблеми, економісти повинні досліджувати і ці вкрай складні проблеми. Несумісність, непримирима боротьба природного і штучного стала основною суперечністю сучасності. Відповідно, філософське концептуально-методологічне оновлення політичної економії не можливе без включення в свій аналіз напрацювань не тільки епохи Просвіти, а її основи – епохи Відродження в її стверджені – Античності з плюралізмом думок, лібералізмом та демократією, а також відмови від домінування методологічного монізму чи то Гегеля у філософії, чи то Маркса в політичній економії як теоретичного джерела тоталітаризму.

Список використаних джерел

1. Маркс К. Капітал / Карл Маркс. // К. Маркс, Ф. Енгельс. Твори : у 50 т.– К. : Держполітвидав УРСР, 1958–1985. – Т. 23. – 1961. – 798 с.
2. Мировая экономика: Глобальные тенденции за 100 лет / [под ред. И. С. Королёва] ; РАН Институт МЭ и МО. – М. : Экономистъ, 2003. – 603 с.

References

1. Marx K. Capital / Karl Marks // K. Marx, F. Engels. Works in 50 t. – K. : Derzhpolityvydav the USSR, 1958–1985. – Т. 23. – 1961. – 798 p.
2. The World Economy: Global Trends 100 years / Ed. Igor Korolev ; of the RAS Institute of ME and MO. – M. : Ekonomist, 2003. – 603 s.

Jermolenko V. A. The problem of rehabilitation of the natural in the economic theory. Ukraine over the last 22 years in a state of ruin. Why? And most importantly, «How to live?» A significant array of answers to these questions is in the plane of analysis of the past. But as Researchers Systematic work related to reflection and analysis of the period, not by far. One of the important problems is the scientific study of the theoretical origins of totalitarianism in the theory of Marx and Engels. Instead offered as a tromp as «stabilized Marxism». Intentional errors also believe that the main reason totalitarianism of the Soviet period is the specificity of the historical development of the Russian people. Indeed, the «spectre of communism», «wandered through Europe» and sat in it. But he was not a product that has been produced by nature of the Russian people.

External factors influenced the devastating openness Ukraine. At the beginning of a turning point or all the people and nations focus on self-knowledge, self-determination, to feel the new time and somehow self-isolate. Each generation

is also trying to somehow separate, «close» the elders to live differently. Without it there would be no development.

However, the reality is determined primarily future time, as people live mainly future. Crucial in overcoming various obstacles and risks of Ukraine belongs to the elite, and especially its leaders, who are in our essence potential developments of the past and must have developed a sense of future time as «anticipatory reflection», to carefully, wisely synthesize time.

National idea worked, doing and will do all Ukrainian indefinitely, but can not create it, as this is the level of absolute truth, but every moment they have to give specific answers to specific challenges.

Global challenges include issues of meaning in life. If you follow the philosophical paradigm Arne Goethe on this issue, the Ukraine has the potential to solve their problems and because they needed to make their contribution to solving global problems of mankind.

Key words: *Renaissance, Truth, Goodness, Beauty, the natural.*

Ермоленко В. А. Проблема реабилитации природного в экономической теории. *На протяжении последних 22 лет Украина находится в состоянии системного кризиса, причины которого следует искать в прошлом. Анализу причин современного экономического состояния нашей страны и поискам путей их преодоления посвящена эта статья.*

Ключевые слова: *Ренессанс, Истина, Добро, Красота, природное.*

Стаття надійшла до редакції 21.10.14